

Taakasta voimavaraksi

Vanhat rakennukset ovat maaseudun vetovoimatekijä

Kun uusimuotoinen maaseudun kehittäminen muotoutui suomalaisen yhteiskunnan osaksi 1980- ja 1990-luvuilla, sen suhde kulttuuriperintöön ja historiaan ei ollut aivan varaukseton. Katse oli tulevaisuudessa. Haluttiin keventää maaseudun historiallista taakkaa, jota hallitsivat maatalous ja kansankulttuuri. Pysyvyyden ja perinteiden sijasta maaseutu nähtiin ja haluttiin esittää uusien mahdollisuuksien elinvoimaisena temmellyskenttänä. Kaupunkien, maiden, maanosien ja yhteiskuntajärjestelmien muuttuessa maaseudunkin oli uudistettava. Myös tutkimus, koulutus ja tiedotus keskittyivät tulevaisuuden mahdollisuuksiin.

Uudessa maaseudun kehittämispuhunnassa perinteinen kotiseututyö ja talonpoikaisen kulttuuriperinnön vaaliminen vaikuttivat vanhanaikaiselta kulttuuriharrastelulta. Lievimmillään se oli arjen ja perinnön erottelua. Puhtaaksiviljeltynä saran päässä odotti museomaaseutu. Arvokas esineistö ja aineeton perintö poimittiin ja piilotettiin kokoelmiin, museoihin ja arkistoihin, pois ihmisten yhteydestä. Maaseudun keskeisiä kulttuurirakennuksia (seurataloja, kotiseutumuseoita) ei pidetty elävinä toiminnan paikkoina. Juuri niissä nähtiin varoittava esimerkki arjelle vieraasta maaseudun museoinnista. Samaan aikaan uusilla paikallistoimijoilla ei ollut tiloja, vaikka maaseudulla lukumääräisesti sijaitsi melkoinen kulttuurirakennusten massa.

Kun uusimuotoinen maaseudun kehittäminen sai omia instituutioita (mm. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskukset 1988, maaseutupolitiikan neuvottelukunta 1992, MUA-lehti 1993) ja sen ulottuville tuli resursseja (YTR, EU:n rakennerahastot, Leader-toiminta), kylien kehittäminen roihahti ilmielekkiiin. 1800-luvun lopusta 1970-luvulle paikalliskulttuurin kenttää hallinneet toimijat (maa- ja kotitalousseurat, nuorisoseurat, kotiseutu- ja museoyhdistykset) jäivät tämän kehityksen ulkokehälle. Uusi polvi perusti uudet instituutiot (kehittämisyhdistykset, uudet kyläseurat kattojärjestöineen, kyläasiamiehet ja niin edelleen). Saatiin myös uusia seiniä. Huomattava ponnistus kohdistui maaseutukulttuuriin, mutta sekin sai ”uuden” sisällön. Tehtiin kyläsuunnitelmia, ohjelmatyötä ja tuettiin nykykulttuurihankkeita. Toimintaan saatiin uutta verta.

Muutaman vuosikymmenen päästä tarkasteltuna on ilmeistä, että 1980-luvun tulkinta ei tehnyt oikeutta vanhemmalle kotiseutu- ja kylätoiminnalle. Tämän lehden kansikuvassa on keskipohjalaisen sivukamarituvan komea esimerkki: Evijärven Väinöntalo. Talon siirtäminen Evijärvelle 1958 ja sen kokoelmien muodostaminen oli pitkälti Väinö Tuomaalan henkilökohtainen ponnistus, mutta samalla se oli koko alueen asukkaiden ruohonjuuritason voimannäyttö. Valtava rakennus ei ollut vain katto kokoelmille, se oli ennen muuta asukkaiden yhteinen tila. Siellä pidettiin kokoukset ja juhlat, ja siellä istuttiin iltaa takkatulen ja Väinön tarinoiden taikapiirissä. Tärkeä kulttuuriperintö oli toiminnan keskiössä. Tämä tekemisen ja kokoelmien liitto oli peruskaava maaseudun kulttuuri-toimijoiden tilankäytössä silloin, kun maamme museo- ja seurantaloverkkoa rakennettiin.

Kokonainen sukupolvi on jo pyörähtänyt uusimuotoisessakin maaseudun kehittämistyössä. Tuoreelta tuulahdukselta vaikuttaneet toimintatavat ovat nyt jo ylisukupolvisia. Niillä on oma historian taakkansa. Nuoremmatikäluokat rakentavat toimintakulttuuriaan tietoverkon ja sosiaalisen median varaan. Järjestötoiminnassa ei ole imua. Samalla maaseudun vanha kulttuuriperintö on saanut uutta viehätystä. Vanhat asemarakennukset, koulut ja talonpoikaistalot houkuttavat kulttuuriperintötietoisia muuttajia. Puhutaan kulttuurisesti kestävästä kehityksestä. Talonpoikainen ja julkinen rakennuskanta on alettu ymmärtää maaseudun keskeiseksi voimavaraksi ja vetoimatekijäksi.

Yli sata vuotta vanhoja rakennuksia on erittäin vähän, vain joitakin prosentteja rakennuskannastamme. Niistä asuinkäytössä on murto-osa. Jos jokainen niistä kunnostettaisiin nykyaikaisin menetelmin ja materiaalein matalaenergia- tai peräti passiivitaloiksi, rakennusmassamme energia-tehokkuus paranisi muutaman promillen. Elinkaaritarkastelussa vaikutus ilmastonmuutoksen torjuntaan olisi todennäköisesti miinusmerkkinen. Kulttuuriperinnön, oman muistimme ja muistojemme, kannalta menetys olisi korjaamaton. Tämäntapainen pohdiskelu kannustaa ihmisiä perinnerakentajiksi.

Onko perinteitä kunnioittava rakentaminen laajemman maaseutukulttuurin muuttumista enteilevä hiljainen signaali? Juuri nyt politiikkaohjelmissa ovat korostumassa kertomuksellisuus ja aineeton kulttuuriperintö. Paikkaperustainen maaseutututkimus kerää muistoja ja tarinoita. Uusin kotiseututyö kahmaisee sisäänsä kaiken kotikokemuksen omasta syntymäpaikasta virtuaalimaailman kotisivuihin. Uusi kotoisuus ei ole pelkästään paikkaperustaista, se on myös monipaikkaista tai paikasta kokonaan riippumatonta kokemuksellisuutta. Muisti on tietoisien olemassaolon perusedellytys. Ihmisten ja paikkojen identiteetit kasvavat ja kaatuvat historiatietoisuuden mukana, sillä vain itsestään tietoinen voi kysyä ”kuka minä olen?”